

RECERCA

66

RAMON LLULL

Fra Eduard Rey

RAMON LLULL

FRA EDUARD REY

Ramon Llull nasqué el 1232 i morí el 1316. Aquí mirarem de fer un passeig per la seva vida, donant a la vegada alguns trets de la seva espiritualitat, servint-nos d'alguns dels seus textos i narracions¹.

1. El descobriment de l'Alegria

Ramon Llull era fill de barcelonins que havien arribat a Mallorca amb els exèrcits de Jaume I. Ell forma part, doncs, de la primera generació nascuda a l'illa de descendents de catalans. Es va casar amb Blanca Picany i van tenir dos fills, però la seva història no és la d'un marit exemplar. Es dedicava a fer poesies trobadoresques a altres dones i tenia una vida, en aquest sentit, més aviat lleugera. En *El Desconhort*, poesia que escriu cap al 1290, evoca aquesta etapa de la seva vida amb els versos següents:

*Can fuy gran e sentí del món sa vanitat,
comensé a far mal e entré en pecat,
ublidant Deus gloriós, siguent carnalitat.*

Però una intervenció de Déu mateix el fa començar un canvi radical de vida, en un procés que durarà uns deu anys. Mentre escriu

---

¹No sóc cap expert en Ramon Llull però la curiositat sobre ell sempre m'ha acompanyat i, per tant, he anat seguint tot el que he pogut recollir sobre ell. El que m'ha anat bé per conèixer-lo més és que l'any passat vaig estar en un curs a la Facultat de Teologia dintre dels cursos de doctorat, amb mossèn Jordi Gayà, capellà de Mallorca que és, segurament, a nivell mundial, l'expert més gran que hi ha de Ramon Llull i que, a més, sap transmetre i comunicar l'entusiasme del personatge. Aquí segueixo també, en bona part, l'esquema d'una xerrada sobre l'espiritualitat de Ramon Llull que el Dr. Francesc Tous va donar a la nostra església d'Arenys de Mar l'advent de l'any passat.

una poesia trobadoresca a una dona, l'última conquesta que vol fer, se li apareix Jesús crucificat cinc vegades. Seguint amb els mateixos versos:

*Mas plac a Jhesu Crist, per sa gran pietat,
que's presentà a mi cinc vets crucifigat,
per so que'l remembràs e'n fos enamorat
tant fort, que eu tractàs com él fos preïcat
per tot lo món, e que fos dita veritat
de la sua trinitat e con fo encarnat.*

Impactat per aquestes visions, decideix començar a fer penitència amb un pelegrinatge que el portarà primer a la Mare de Déu de Rocamadour (al Llenguadoc) i després a Sant Jaume de Galícia.

Per a Llull aquesta primera experiència de Déu és sobretot experiència d'una intensa alegria. En el seu primer llibre, el *Llibre de contemplació*, una obra de proporcions enciclopèdiques, la contemplació de l'obra de Déu en totes les coses (minerals, vegetals, animals, homes, àngels, Déu mateix) comença amb un capítol dedicat a l'alegria.

Evidentment, no tot a la vida de Llull seran alegries, i no

és perquè sí que titula el seu poema autobiogràfic *El Desconhort*. Però l'encontre amb el Crist crucificat el marca i li deixa un pòsit d'alegria. Per a ell, sempre, l'experiència de trobar-se amb Déu és una experiència d'alegria. Escriu en el *Llibre de contemplació*:

Honor i reverència sia feta a vós, Senyor Déu, qui haveu dada tanta de gràcia a vostre serf, fins que son cor neda en goig e en alegria, així com lo peix nedant per la mar; lo qual goig e alegria li ve, Senyor,

adoncs com considera lo vostre ésser ésser en ésser. Car vós, Senyor, m'haveu dada tanta de gràcia que on que vaja, vaig alegre, e on que estia, som alegre, e on que gir ma cara, som alegre. E la raó perquè açò m'esdevé, Senyor, és per ço car jo som tot en vós, e vós sou tot goig e alegria.

El Dr. Francesc Tous proposa com a adaptació actual de l'expressió *Adoncs com considera lo vostre ésser ésser en ésser* dir *Quan descobreix la vostra existència i medita sobre ella*. La sola consideració de l'existència de Déu és suficient per omplir-se d'alegria segons Llull. Després d'una vida que alguns potser qualificarien d'alegre, descobreix l'alegria de debò quan troba Jesús, quan se li apareix el Crucificat i Déu, el Déu cristià, es manifesta com a real.

2. Rere els passos de sant Francesc

Ramon Llull sol ser situat en l'escola franciscana. Ell seria un terciari, un penitent proper als frares menors. De fet, després dels pelegrinatges a Rocamadour i a Sant Jaume, es posarà la roba de penitent després d'un sermó del bisbe de Mallorca en el dia de sant Francesc d'Assís, el qual prendrà com a model. Quan, cap al final de la seva vida, dictarà la

Vita Coetania, com una biografia, el model sobre el que s'inspira (seguint la tendència medieval a donar autoritat a una experiència mostrant les seves similituds amb models ja coneguts i aprovats) és la vida de sant Francesc. En un moment de la seva vida, durant una crisi espiritual i psicològica profunda, tindrà un dubte entre franciscans i dominics, però en general ell sempre tindrà una proximitat especial amb els franciscans.

Podríem il·lustrar aquest moment de canvi de vida, d'abandó de la seva vida anterior i vestició de l'hàbit de penitent, amb un dels aforismes del *Llibre d'amic e Amat*. Aquest llibre, el més conegut i

potser el més místic dels llibres de Llull, es troba al final de la seva novel·la *Blanquerna*, i consta de 365 aforismes (un per cada dia de l'any) en els quals l'amic som cada un de nosaltres i l'Amat és Jesucrist. En l'aforisme 96 diu:

Lo llum de la cambra de l'amat venc il·luminar la cambra de l'amic, per ço que en gitàs tenebres e que l'omplís de plaers e de llangors e de pensaments. E l'amic gità de sa cambra totes coses per ço que hi cabés son amat.

Sis segles després, en un moment de crisi personal, Mossèn Cinto Verdaguer (terciari franciscà també) meditarà sobre els aforismes del *Llibre d'amic e Amat* i en farà versions en vers. El que acabem de llegir, versionat per Verdaguer, fa així:

*La claror de la cambra de l'Amat
il·luminà la de la l'amic un dia
i l'escombrà de negra fosquedat
i l'omplí de plaers i d'alegria.
Perquè son amat hi capigués
d'una a una en tragué totes les coses,
que les més grans i hermoses
prop de l'amat no li semblaven res.*

La imatge és suggerent. Sembla que l'amic i l'Amat estan en una mateixa casa, i la llum de la cambra de l'un arriba a la de l'altre com una invitació. Respondre a aquesta invitació requereix buidar la pròpia cambra per poder acollir l'Amat. Ramon Llull ho deixa tot, com els apòstols i sant Francesc. Òbviament, aquest pas agosarat portarà complicacions. Ramon Llull està casat i té fills. La seva dona el va denunciar per abandó de la casa i el jutge va posar un administrador dels béns, acceptant que ell se n'anés a viure com a penitent. Aquesta sentència es conserva.

3. L'Art com a eina missionera

Vestit ja de penitent, Ramon Llull marxa a la muntanya de Randa, que queda en un lloc bastant central de l'illa, i s'hi retira a pregar. Allà té la seva il·luminació. Des del primer moment de la conversió, ell sent que Déu li encomana la missió de convertir jueus i musulmans a la fe cristiana. El context general és de guerra, sobretot entre cristians i musulmans. Els pares de Llull havien participat en la reconquesta cristiana de Mallorca. En vida de Llull, sant Lluís rei de França encara intentarà una croada i morirà al nord d'Àfrica. Ell sent la crida a convertir musulmans i jueus, però no sap com fer-ho. A la muntanya de Randa rep, en una il·luminació, el sistema per aconseguir-ho, el que ell anomena l'Art.

Alguns avui diuen que l'Art de Ramon Llull és un precedent llunyà de la informàtica, ja que funciona a base de combinacions. L'Art seria una mena d'ordinador primitiu, una màquina de fer combinacions. Fins i tot idea un joc de cercles amb un eix que haurien de servir per aplicar-lo. Per resoldre una qüestió, cal establir quins principis hi ha en joc i relacionar-los tots amb tots.

Un exemple d'aplicació de l'Art es podria trobar en el *Llibre de virtuts e de pecats*, un llibre de reflexió moral que comença amb una llista de nou virtuts i nou vicis, que després va combinant. Comença per exposar les virtuts i els vicis per separat. Després relaciona les virtuts entre elles, fent totes les relacions possibles de dues virtuts, mostrant què les uneix i com han d'anar juntes. Aleshores fa el mateix amb els vicis, exposant com es relacionen entre ells, sempre de dos en dos. Finalment fa les combinacions de virtuts i vicis, ensenyant com cada virtut té efectes guaridors sobre el vici que s'estudia. És un esquema molt pesat, feixuc de llegir. És difícil fer un llibre a partir de l'Art. I encara ho seria més si portéssim endavant el projecte complet, en què es combinen sis columnes de nou elements.

En la tasca de procurar la conversió de jueus i musulmans, l'Art ha de permetre trobar un terreny comú des del qual dialogar. Ramon

Llull no vol recórrer a les armes per procurar aquesta conversió, sinó al diàleg. Però es tracta d'un diàleg entre gent cultivada, amb base filosòfica i teològica, entre intel·lectuals. Ell pensa en seure amb un savi jueu i un savi musulmà i, amb les eines de l' Art, començar a discutir quina religió és la millor. Això és novetat en el seu moment. Llull aspira a poder fer aquest diàleg en algun lloc neutral, un lloc on les tres parts se sentin lliures, on es puguin tractar de tu a tu. Durant un temps té un criat àrab per aprendre la llengua, en la qual escriurà alguns llibres. L'obra escrita de Ramon Llull és descomunal, uns 250 llibres. Aquests llibres, a partir

d'una certa data, porten el lloc i la data en què s'han acabat, cosa que permet d'anar seguint tots els seus itineraris. Escrivia a tot arreu. És enmig del desert i allà acaba llibres. Enmig d'una vida que és una contínua aventura, troba temps per escriure i escriure.

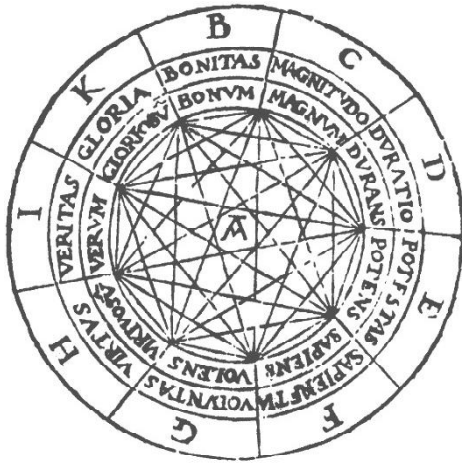
Llull té interès per entrar en el món de l'altre, per comprendre quina és la mentalitat d'un musulmà o d'un jueu i poder trobar quins són els punts des dels que es pot establir un diàleg. I, realment, és un home que acaba entenent els altres: coneix la doctrina de musulmans i jueus, i, a partir d'aquí, del que els altres realment creuen, intenta recollir el que a ell li serveix i el que és comú als tres per intentar mostrar que la religió cristiana és la veritable.

Un dels primers llibres de Llull serà *Del gentil i els tres savis*. El gentil és un pagà. Els tres savis són un jueu, un cristià i un musulmà. Cadascú exposa la seva doctrina al pagà que encara no coneix l'únic Déu. Al final del llibre, el gentil vol dir per quin dels tres s'inclina, i els tres savis li diuen que millor que no ho digui perquè així podran continuar dialogant. Hi ha la idea que el diàleg té un valor per ell mateix, malgrat que ell sempre aspirarà a convèncer el jueu i el musulmà, igual com acceptarà que el jueu i el musulmà vulguin convèncer-lo a ell.

Aquesta és la missió que rep Ramon Llull, la de portar l'evangeli als no cristians però de fer-ho a través del diàleg. Ell s'agafa molt a pit aquesta missió. Quan ja té 69 anys, sabent que els mongols han arribat a Jerusalem, se n'hi va amb la idea de convertir-los. Arribat a Terra Santa i assabentat que els mongols han estat repel·lits, va seguint l'exèrcit en retirada fins a Armènia per veure si els assoleix i pot dialogar amb ells, l'única oportunitat que se li presentava de poder convertir pagans que encara no eren musulmans ni jueus. Ramon Llull agafa amb passió la missió rebuda fins al final.

Tornem, però, a la il·luminació de Randa i el descobriment de l'Art. Llull vol que la universitat aprovi el seu sistema i se'n va a París. Però ell no era universitari, sinó una mena de franc tirador intel·lectual,

algú que anava per lliure. Un cop a la universitat, les seves primeres exposicions són tan complicades que es troba incomprès. A partir d'aquí ell farà l'esforç de simplificar el tema de l'Art i més endavant es farà escoltar a la universitat. Al segle XVI, tres segles després, es discutirà quina lògica és la bona, la de Llull, la d'Aristòtil... Al final aconseguirà donar-li una consistència.

La figura típica de l'Art, la que s'associa sempre al pensament de Llull, és el cercle amb nou punts connectats amb totes les combinacions possibles. En els nou punts hi ha les qualitats de Déu (bondat, grandesa, durada, poder, veritat, glòria...), admeses tant per cristians com per jueus i musulmans. No podem entrar-hi ara, però realment ell aconseguix amb aquestes

combinacions plantejar la raonabilitat del dogma cristià de la Santíssima Trinitat amb molt d'èxit, i de maneres difícils de contestar per als musulmans o jueus sense entrar en contradicció amb les pròpies creences. Ell no vol fer un raonament purament lògic, d'un parell de frases i una conclusió, sinó que va fent com perspectives diferents a base de combinar i relacionar coses. I amb aquestes perspectives diferents va entrant en un raonament.

Al final, ell voldria combinar sis columnes de nou, cosa pràcticament impossible. En aquestes columnes hi ha principis absoluts (les qualitats de Déu), principis relatius (que en Déu en principi no hi són o hi són d'una manera *sui generis*), regles per preguntar, subjectes (Déu, àngel, cel, home, imaginació...), les virtuts i els vicis. La inclusió de virtuts i vicis és important perquè entrar en la fe no és simplement adquirir una doctrina, sinó adquirir una manera de viure.

Alfabet						
	<i>Principis absoluts</i>	<i>Principis relatius</i>	<i>Regles per preguntar</i>	<i>Subjectes</i>	<i>Virtuts humanes</i>	<i>Vicis humans</i>
B	bondat	diferència	si?	Déu	la justícia	l'avarícia
C	grandesa	concordança	què?	àngels	la prudència	la gola
D	durada	contrarietat	de què?	el cel	la fortalesa	la luxúria
E	poder	principi	per què?	home	la templança	la presumció
F	saviesa	mig	quant?	la imaginació	la fe	la peresa
G	voluntat	final	quina qualitat?	sentits	l'esperança	l'enveja
H	virtut	majoria	quan?	la vegetació	la caritat	la ira
I	veritat	igualtat	on?	elements	la paciència	la mentida
K	glòria	minoria	com i amb què?	instruments	la compassió	la inconstància

Ramon Llull s'esforçarà a convèncer reis i papes que creïn llocs de preparació de missioners, on aprenguin la llengua àrab i s'entrenin en l'ús de l'Art. Durant un temps, veurà aquest projecte realitzat gràcies al rei de Mallorca en el monestir de Miramar, on s'instal·larà una comunitat de frares franciscans. Així ho explica en el *Cant de Ramon*:

*Lo monestir de Miramar
 fiu a frares Menors donar
 per sarrains a preïcar.
 Enfre la vinya e el fenollar
 amor me pres, fe'm Deus amar
 e enfre sospirs e plors estar.*

Aquest monestir de Miramar no durarà molt. Després ho perdrà. Aquí comencen les desgràcies de Ramon Llull, que no aconseguirà que realment se l'escolti.

4. El *Blanquerna* i la reforma de la Cristiandat

L'objectiu de Ramon Llull és la missió, convertir a la fe cristiana, mitjançant el diàleg, jueus, musulmans i pagans. Però per aconseguir-ho cal que l'Església, el món cristià, sigui exemplar. Si el món cristià dóna un mal exemple, serà impossible convèncer a ningú, per bons que siguin els arguments. Per tant, la idea de la reforma de l'Església, de la reforma del món cristià, per a Ramon Llull també és molt important, encara que sigui secundària respecte a la seva missió de conversió dels infidels. Si el món cristià no és un món coherent, difícilment podem anar als musulmans i donar-los una paraula que els convenci.

La novel·la *Llibre d'Evast e Aloma e de son fill Blanquerna*, coneguda habitualment com el *Blanquerna*, en bona part planteja aquest tema. Llull parla amb molts registres. Escriu en àrab per als musulmans, escriu en llatí per als universitaris de l'època perquè el seu pensament corri per Europa. Però escriu també en català perquè vol fer llibres populars, que arribin a la gent cristiana normal, a qui ell vol fer arribar el seu pensament i la seva proposta. *Blanquerna* és un llibre popular, una novel·la amb què vol presentar un ideal de vida cristiana, una idealització dels diversos estats possibles de la vida d'un cristià.

Els pares de *Blanquerna* són Evast e Aloma, un matrimoni virtuós a més no poder, que en el dia del casament no conviden els parents sinó els pobres, i els renten els peus. Són el matrimoni cristià per excel·lència, amb una vida intensament pietosa. El seu fill, *Blanquerna*, anirà passant per tots els altres estadis, i serà monjo, abat, bisbe, papa i, finalment, ermità. És en aquesta darrera fase que *Blanquerna*, volent donar un pensament per cada dia de l'any als altres ermitans com a guia de meditació, escriu el *Llibre d'amic e Amat*.

Llegir Ramon Llull és trobar-se algú amb una imaginació desbordant, i una gran capacitat de donar imatges inesperades per expressar les seves

idees. En el seu temps d'abat, Blanquerna organitza els seus monjos d'acord amb l'avemaria, de manera que un és el monjo d'*Ave Maria*, l'altre és el monjo de *Gratia Plena*, l'altre és el monjo de *Dominus tecum...* i així cada un té una frase de l'avemaria. El monjo de *Gratia Plena*, per exemple, ha de tenir sempre plens els graners per donar menjar als pobres.

Com a bisbe, Blanquerna organitza els seus canonges adjudicant a cada un una de les vuit benaurances. El gran oponent que té com a bisbe és l'ardiaca, que és un cràpula que viu fastuosament. El canonge de *Benaurats els pobres* organitza una manifestació de pobres davant de la casa de l'ardiaca, reclamant justícia perquè un clergue ha de donar als pobres allò que li sobra, mentre que l'ardiaca s'ho queda tot per a ell.

El meu canonge predilecte, però, és el de *Benaurats els qui ploren*, al qual el bisbe Blanquerna ensenya a pensar en l'amor de Déu fins que li vinguin llàgrimes. En una ocasió, el canonge entra a la ciutat i veu les prostitutes que s'estan a l'entrada de la muralla. Veient-les, es posa a plorar per elles. S'asseu enmig d'elles plorant, i els encomana els plors. Les prostitutes, plorant, diuen que ho fan perquè són pobres. Aleshores passa un burgès molt ric però sense fills que, en veure totes les prostitutes i el canonge plorant, decideix

posar diners per fer una casa on les que vulguin deixar la vida que porten puguin aprendre un ofici honest.

La imaginació de Ramon Llull en la història d'aquest canonge es manifesta plenament evangèlica. El canonge ha de denunciar el pecat i la injustícia, però no acusant o fent violència, sinó plorant. Ha d'anar visitant els llocs on es cometen pecats i plorar. S'assembla en certa manera al cobrador del frac, que va al darrera i amb la seva actitud denuncia però sense dir res. Però el canonge de *Benaurats els qui ploren* ho fa amb un gest molt tendre, molt evangèlic: plorar. Va allà on hi ha una injustícia, allà on hi ha un mal, i plora. I amb això canvia la realitat. Denuncia, però amb tendresa. Aquest episodi és només un tastet del *Blanquerna*, un llibre tot ell desbordant d'imaginació cristiana.

5. El dolor de veure que Déu no és estimat

Ramon Llull va anar diverses vegades a Tunis amb la intenció d'establir un diàleg amb els musulmans. Segons la *Vita coetanea*, que ell dicta cap al final de la seva vida, la primera vegada que hi va, el capitost musulmà l'acull bé perquè és un filòsof i té ganes de dialogar. Llull incideix sobretot en els dos punts que ens separen dels musulmans: la Santíssima Trinitat i l'Encarnació del Fill de Déu. Quan Ramon Llull li exposa els seus arguments sobre la Trinitat, que, com ja hem dit, són força enginyosos, el savi musulmà es queda sense paraules i el fa tancar a la presó. Uns comerciants catalans aconsegueixen alliberar-lo i se l'emporten.

En la seva recerca de patrocinadors disposats a establir escoles de missioners, Ramon Llull visita la cort del papa, la cort del rei de França, el rei de Mallorca, el rei d'Aragó... Es tracta de preparar missioners que no vagin a imposar-se sinó a fer aquesta evangelització d'igual a igual, de tu a tu, però des dels intel·lectuals, des dels savis. La seva gran frustració serà veure que no hi ha ganes d'assumir el projecte, que la gent té al cap altres coses i altres interessos que no són els de la fe, i que l'expansió de la fe està en un segon terme per a aquests reis suposadament cristians i potser fins i tot per al mateix papa. La gran pena de Ramon Llull serà veure tan clar què cal fer i trobar-se que no hi ha qui ho aculli, ho patrocini i ho tiri endavant.

Ramon Llull només té un deixeble. Tothom el veu, en certa manera, com un excèntric. No es fa una escola al seu voltant, no es fa un grup que el van seguint. Però en realitat Ramon Llull té al cap un projecte concret i no és un projecte descabellat. Però ell s'adona que no acaba de despertar l'interès de ningú. Aquest serà el gran sofriment de Ramon Llull, el sofriment de veure que en el fons ningú no estima l'Amat, ningú no estima suficientment Jesús com per prendre's seriosament un projecte missioner com el seu. I aquest és el seu sofriment, el seu desconhort.

A l'*Arbre de filosofia d'amor* trobem expressat aquest sofriment en un conte al·legòric, en el qual l'amic va pel món amb les dones d'amor i veuen el que la gent fa i el poc que estimen Déu. Arriben a una ciutat i en veuen un que en mata un altre a traïció, un altre que enganya amb el pes a l'hora de vendre, un altre que va a un prostíbul... Surten de la ciutat escandalitzats. I l'amic i les dones d'amor, veient que ningú realment estima l'Amat, decideixen anar-se'n cap al bosc, ja que els ocells i els arbres sí que lloen Déu i fan la seva voluntat. Però anant cap al bosc es troben un pelegrí i li expliquen el que volen fer.

L'amic e les dones recomtaren al pelegrí l'entenció perquè anaven estar en los boscatges, e per què s'ixien del món. Lo pelegrí reprès fortment l'amic e les dones, e dix que tornassen en lo món ab los homes, per ço

que no fossen ocioses, e que l'amat hagués servidors que s'alegrassen de ses honors e que li tractassen honrament, e que de ses deshonor haguessen dolor e tristícia.

El pelegrí els renya i els diu que tornin al món amb els homes, que no siguin ociosos perquè tenen una finalitat a aconseguir. Aquí hi ha un punt que connecta amb sant Francesc. Sant Francesc deia que l'amor no és estimat i plorava mentre ho deia. Aquest dolor que prové d'aquesta constatació que l'amor no és estimat, per a Ramon Llull és important, forma part de la seva mística, de la seva unió amb Jesús a la creu. Si llegiu el *Llibre d'amic e amat*, aquest dolor que causa el poc amor que hi ha per Déu hi apareix moltes vegades. Crec que és un sentiment que podríem fer nostre avui dia amb molta facilitat. No hauríem de tancar aquest dolor perquè forma part de la mística que estem cridats a viure. El dolor perquè Déu no és estimat ens uneix a Jesús. A vegades persones que nosaltres estimem no estimen Déu. Aquest és un dolor que té una dimensió mística, que ens uneix al dolor del propi Jesús. I aquest dolor perquè l'Amat no és estimat serà per a Ramon Llull un punt també important de la seva espiritualitat.

6. Morir d'amor i per l'Amat

No sabem com va morir Ramon Llull, però la tradició diu que als 83 anys hauria tornat a Tunis a predicar i que aleshores l'haurien apedregat. Uns comerciants l'haurien pujat a un vaixell i hauria mort de les ferides rebudes arribant a Mallorca. Això és el que la tradició ens ha deixat. De fet, l'únic que sabem és que al 1316 s'acaben les notícies sobre Ramon Llull i ja no tenim més constància documental. Sabem que va anar a Tunis però no tenim més constància del que va passar.

Això del martiri, del morir d'amor, jo diria que és el cor de l'espiritualitat de Ramon Llull. També ho seria de sant Francesc mateix. Sant Francesc volia anar a terra d'infidels en part mogut per un desig de martiri. Aquest desig de morir d'amor, i no en un èxtasi sinó entregant la vida, Ramon Llull el viu profundament. I, segons la tradició, hauria acabat així, donant la vida com a màrtir a Tunis.

En el *Llibre d'amic e amat* hi ha molts textos en aquest sentit. En l'aforisme 228 diu: *Amor és mar tribulada de ondes e de vents, qui no ha port ni ribatge. Pereix l'amic en la mar e en son perill pereixen sos turments e neixen sos compliments*. Fixeu-vos que descriu l'amor com un mar amb ones i vents, que no té port ni ribes. Quin viatge es pot fer, en un mar sense ribes? No pots anar enlloc. L'autèntic camí en el mar d'amor és cap avall, consisteix en enfonsar-se, ofegar-se, perir, donar la vida. Aquest és el camí. El camí en aquest mar és enfonsar-se, ofegar-se en el mar d'amor, donar la vida. Aquest és el camí. En aquest morir, moren els seus sofriments i neixen els seus plaers, la seva font d'alegria.

I en l'aforisme 352 trobem: *Demanaren a l'amic en qui era més gran amor, si en l'amic que vivia o en l'amic que moria. Respongué que en l'amic que moria. Perquè no pot ser més gran en l'amic que mor per amor, i ho pot ser en amic que viu per amor*. El qui ho dóna tot, ja no pot donar més. Aquest morir d'amor, donar la vida, és el cor de l'espiritualitat de Ramon Llull, que havia començat amb la visió de Crist crucificat.

La tomba de Ramon Llull es troba a l'església de sant Francesc de Palma de Mallorca. Era l'església dels franciscans i ara ho és dels franciscans del Terç Orde Regular, que són els que tenen més cases a Mallorca. Al davant de la tomba hi ha un epitafi que havia escrit el propi Ramon Llull en una història al·legòrica al llibre *Arbre de filosofia d'amor*. En aquesta història, l'amic està malalt d'amor, tant, que s'està morint. Ve el metge d'amor i li dóna medicines d'amor, i es posa més greu. Veient que està en perill de mort, s'escapa corrents perquè no vol morir. Li envien uns guàrdies d'amor i l'agafen, i el porten a l'Amat. Aquest el jutja i el condemna a morir d'amor. Llavors li comencen a donar medicines d'amor i més amor, però no hi ha manera que s'acabi de morir. Llavors demanen a un savi que els digui què han de fer perquè es mori d'amor. El savi els diu que el portin pel món i que vegi tot el mal que es fa en el món perquè això li farà néixer compassió i així morirà d'amor. I així ho fan. El porten a veure món, veu tots els problemes i patiments, i li augmenta molt l'amor, però no s'acaba de morir. Llavors li tornen a preguntar com han de fer perquè es mori d'amor, i els indica que el portin a Jerusalem, i que vegi on va morir d'amor l'Amat. Llavors va a Jerusalem, veu on va morir d'amor l'Amat, i es mor d'amor. I és a la tomba de l'amic on trobem l'epitafi que servirà per al propi Ramon: *Ací jau l'Amic, mort per son amat e per amor...; amic humil, pascient, leyal, ardit, ensenyat, sant, e ple de tot bé, e qui inlumina molts amadors a honrar e servir son amat e s'amor.*

